

Integracija žena izbjeglica u Republici Hrvatskoj

Babić, Anja

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:729559>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Anja Babić

Integracija žena izbjeglica u Republici Hrvatskoj

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Anja Babić

Integracija žena izbjeglica u Republici Hrvatskoj

ZAVRŠNI RAD

izv.prof.dr.sc. Ana Opačić

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Povijesni kontekst migracija u Republiku Hrvatsku	2
3. Pravni okvir integracije izbjeglica.....	4
4. Uloga sustava socijalne skrbi u integraciji izbjeglica.....	6
5. Uloga nevladinih organizacija u integraciji izbjeglica	9
6. Specifičnosti i izazovi s kojima se susreću žene izbjeglice	13
6.1 Rodno zasnovano nasilje u izbjegličkom kontekstu	14
6.2 Rizik od trgovanja ljudima kod žena izbjeglica	16
6.3 Izazovi u društveno-ekonomskoj integraciji žena izbjeglica.....	17
7. Prilagodba i preporuke za rodno osjetljiv hrvatski sustav integracije	19
8. Zaključak	21
Literatura.....	23

INTEGRACIJA ŽENA IZBJEGLICA U REPUBLICI HRVATSKOJ

SAŽETAK

Izbjeglice su osobe koje uslijed straha od proganjanja napuštaju zemlju podrijetla, a njihova integracija u zemlju prihvata je složeni višedimenzionalni proces. Rad prikazuje pravni okvir integracije izbjeglica u Republici Hrvatskoj te djelovanje nevladinih organizacija, s naglaskom na žene kao ranjivu skupinu. Prikazani su specifični izazovi s kojima se susreću žene izbjeglice: visok rizik od rodno zasnovanog nasilja i trgovanja ljudima te poteškoće pri uključivanju u sustav obrazovanja i na tržište rada. Budući da je na snazi trend povećanja udjela žena u izbjegličkoj i migrantskoj populaciji, potrebno je uzeti u obzir rodnu perspektivu migracija radi poboljšanja provođenja njihove integracije u hrvatsko društvo.

Ključne riječi: integracija, migracija, žene, izbjeglice, međunarodna zaštita, rodno utemeljeno nasilje

INTEGRATION OF WOMEN REFUGEES IN THE REPUBLIC OF CROATIA

ABSTRACT

Refugees are people who leave their country of origin due to their fear of persecution and their integration into the receiving country is a complex multidimensional process. This paper presents the legislative integrational framework and the activity of civil society organizations, with an emphasis on women refugees as a particularly vulnerable group. Specific challenges faced by women refugees, such as the high risk of gender-based violence and human trafficking, along with difficulties related to joining the educational system and labour market are shown. Since there is an increase in the share of women in the refugee and migrant population, the gender perspective on migration must be taken into account in order to improve their integration into Croatian society.

Key words: integration, migration, women, refugees, international protection, gender-based violence

Izjava o izvornosti

Ja, Anja Babić (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Anja Babić

Datum: 6.9.2023.

1. Uvod

Tijekom povijesti migracije su oduvijek postojale kao prirodna pojava te su ljudi selili u potrazi za boljim uvjetima, a pritom su mnogi riskirali vlastite živote. Može se reći da su migracije složena pojava koja ima višedimenzionalan utjecaj na društvo te se mnoge europske države suočavaju s problemom zaštite vlastitih granica, a istovremeno i uspješne integracije migranata (Europska komisija, 2015.). Povećava se broj i intenzitet migracijskih kretanja u svijetu, a uzroci leže u političkim i ratnim sukobima, siromaštvu i kršenju ljudskih prava u pojedinim zemljama (Koren i Lalić Novak, 2022.).

Kada je riječ o migrantima, izbjeglicama i tražiteljima azila, važno je napraviti distinkciju između pojmova. U Konvenciji o statusu izbjeglica iz 1950. definiran je pojam izbjeglica kao osoba koje se nalaze izvan matične zemlje zbog straha od proganjanja na osnovi svojih obilježja – spola, rase, vjere, nacionalnosti, političkog mišljenja ili pripadnosti specifičnoj društvenoj skupini. Tražitelj azila je osoba koja je podnijela zahtjev za azil, no još uvijek čeka konačnu odluku o priznavanju izbjegličkog statusa i međunarodne zaštite. Pojam migranta je širok i često se koristi u kontekstu ekonomskih migracija, a migrant za razliku od izbjeglice ima zaštitu vlastite države (Ured visokog povjerenika UN-a za izbjeglice, 2009.).

Integracija je složeni proces uključivanja migranata i izbjeglica u društvo koji uključuje više dimenzija. Pravno-politička dimenzija se odnosi na razna statusna pitanja, poput boravka, spajanja obitelji, stjecanja državljanstva i političke participacije. Društveno-ekonomska obuhvaća pristup tržištu rada, kao i svim socijalnim pravima u sklopu sustava obrazovanja, zdravstva i stanovanja. Kulturno-religijska usmjerena je na prakticiranje različitosti i zadržavanje kulturnog, etničkog i vjerskog identiteta (Pennix 2007., prema Lalić Novak i Giljević, 2023.).

Iako su izbjeglice same po sebi ranjiva skupina, među njima postoje i određene grupe koje su zbog svojih karakteristika dodatno ugrožene. Za uspješnu integraciju potreban je i razvoj mjera usmjerenih na specifične ugrožene skupine migranata i izbjeglica, u koje se

ubrajaju i žene. Rodna perspektiva migracija često je zanemarena, unatoč činjenici da su žene izloženije brojnim opasnostima koje uključuju nasilje i trgovanje ljudima (Lalić Novak i Kraljević, 2014.). Rad prikazuje povijesni kontekst migracija u RH, pravni okvir integracije izbjeglica i ulogu sustava socijalne skrbi i organizacija civilnog društva pri integraciji. Istaknuti su i specifični izazovi s kojima se susreću žene izbjeglice te su navedene preporuke za unaprjeđenje hrvatskog sustava integracije kako bi bio osjetljiviji na njihove potrebe.

2. Povijesni kontekst migracija u Republiku Hrvatsku

Statistički podaci prema Ministarstvu unutarnjih poslova pokazuju da je u Hrvatskoj u razdoblju od 2006. do ožujka 2023. godine odobreno ukupno 904 zahtjeva za azil, od kojih 582 čine zahtjevi muškaraca, a 322 zahtjevi žena. Najveći broj zahtjeva odobren je 2018. godine, a iznosi 244. Podaci za tekuću 2023. godinu bilježe tek 3 odobrena zahtjeva, za 2 žene i 1 muškarca. Kada je riječ o supsidijarnoj zaštiti, odobreno je ukupno 138 zahtjeva od 2006. godine, za 89 muškaraca i 49 žena (Ministarstvo unutarnjih poslova, 2023.). Iako veći broj azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom u Hrvatskoj čine muškarci, iz ovih podataka je vidljiv i značajan broj žena.

Republika Hrvatska je već s početkom Domovinskog rata zbrinjavala prognanike i izbjeglice. Rat u Bosni i Hercegovini počeo je u travnju 1992. godine, što je ujedno i početak izbjegličke krize. Do kraja godine, u Hrvatskoj je registrirano 402 768 osoba u statusu izbjeglice, dok je ukupni broj prognanika i izbjeglica iznosio 663 493 (Vlada RH 1996., prema Esterajher 2015.). Već u ovom razdoblju prikupljeni su podaci o spolnoj strukturi izbjegličke populacije, kako bi pružanje pomoći bilo prilagođeno i svrhovito. Udio žena u prognaničkoj populaciji bio je 52,2%, a u izbjegličkoj 59,4% (Esterajher, 2015.).

Ratni sukob u Siriji pokrenuo je 2015. godine masovna izbjeglička kretanja koja su postala velik izazov za Europsku Uniju (UNHCR, 2015., prema Lalić-Novak, 2015.). Statistička

usporedba ukazuje da je ova kriza usporediva s izbjegličkom krizom uslijed rata na prostoru bivše Jugoslavije te je u pitanju najveća izbjeglička kriza na prostoru Europske Unije od Drugog svjetskog rata (OECD 2015., prema Baričević, 2015.). Za razliku od izbjegličke krize u Domovinskom ratu, suvremena kriza procjenjuje se dosta težom jer doseže globalne razmjere te izbjeglice pristižu iz zemalja koje imaju daleko veći broj stanovnika (Esterajher, 2015.). Republika Hrvatska je u migrantskoj krizi imala ulogu tranzitne zemlje pa je u relativno kratkom vremenskom razdoblju, od polovine rujna 2015. do ožujka 2016. godine na njezin teritorij ušlo oko 658 000 izbjeglica. Broj zahtjeva za azil se povećao 2016. na čak 2150, što predstavlja ekstremno povećanje u odnosu na prethodne godine (Dagen i Čepo, 2021.). Masovni priljev izbjeglica ukazao je na potrebe prilagodbe sustava azila i zaštite nacionalne sigurnosti zemalja članica EU (Dagen i Čepo, 2021.).Javljaju se i problemi u vezi sa zapošljavanjem, pronalaskom smještaja i cjelovitom integracijom u hrvatsko društvo (Giljević i Lalić Novak, 2019.). Također, javlja se problem s kojim Hrvatska nije bila suočena u prethodnoj izbjegličkoj krizi, a to su velike jezične, kulturne i vjerske razlike izbjeglica i domaćeg stanovništva, koje nažalost često rezultiraju povećanjem ksenofobije i rasizma (Tatalović 2006., prema Esterajher, 2015.).

Ratni sukob na teritoriju Ukrajine pokrenuo je krajem veljače 2022. godine novi izbjeglički val. U prvih mjesec dana broj izbjeglica dosegao je 3.7 milijuna, a čak 90% čine žena i djeca, budući da su muškarci u dobi od 18 do 60 godina dužni ostati u Ukrajini u svrhu obrane teritorija (OCHA 2022., prema UN Women 2022.). Većina izbjeglica iz Ukrajine zbrinuta je u susjednim zemljama, dok je Hrvatska zbog svog geografskog položaja suočena s umjerenijim priljevom izbjeglica (Koren i Lalić Novak, 2022.). Uslijed ratnog stanja u Ukrajini, u Republiku Hrvatsku u razdoblju od 25. veljače do 31. prosinca 2022. godine ušlo je ukupno 22 407 osoba, od kojih većinu čine žene pa zatim djeca (MUP, 2023.). Na razini Europske Unije aktivira se novi institut privremene zaštite kojim se nastoji postići adekvatan prihvata i zbrinjavanje izbjeglica uslijed novog masovnog raseljavanja. Privremena zaštita odobrena je za ukupno 19 299 osoba iz Ukrajine, od kojih 12.937, odnosno 67% čine žene (MUP 2022., prema Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2023.). Vlada RH uspostavila je već u ožujku mrežnu stranicu „Hrvatska za

Ukrajinu“ kao važan koordinacijski instrument koji ima svrhu pružanja informacija o načinu ostvarivanja prava iz različitih sustava, uključujući i sustav socijalne skrbi. Odmah po dolasku prvih izbjeglica, poduzete su mjere zbrinjavanja u čije su provođenje uključene i državne i nedržavne strukture te se može reći da je reakcija na kriznu situaciju bila pravodobna i djelotvorna (Koren i Lalić, 2022.).

3. Pravni okvir integracije izbjeglica

Pravni okvir integracije migranata i izbjeglica u Republiku Hrvatsku čini prvenstveno Ustav RH, zatim međunarodni ugovori, zakoni i podzakonski propisi (Blagojević, 2020.). Ustav Republike Hrvatske (NN, 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 14.) zabranjuje diskriminaciju ljudi na bilo kojoj osnovi i tako jamči jednakost svih ljudi, državljana i stranaca (Blagojević, 2020.). Stranci i državljani su također prema Ustavu jednaki pred sudovima i drugim državnim tijelima koja imaju javne ovlasti (Ustav Republike Hrvatske, NN, 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 26.). Također je dopušteno slobodno kretanje i boravak na teritoriju RH svakom tko se na njemu nalazi zakonito, a iznimno se ulazak i izlazak iz države može ograničiti zakonom ako se time štiti pravni poredak, zdravlje ili prava i sloboda drugih osoba. Stranca se ne može ni protjerati ili izručiti, osim u iznimnim slučajevima. Strani državljani i osobe bez državljanstva imaju pravo na utočište u Republici Hrvatskoj, osim u slučajevima kada su progonjeni za zločine prema propisima međunarodnog prava (Smerdel i Sokol, 2009., prema Blagojević, 2020.).

Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948.), Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966.), Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966.), Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih i ponižavajućih postupanja i kažnjavanja (1984.) i Konvencija o pravima djeteta (1989.) su važni međunarodni dokumenti koje je potpisala RH, a kojima su između ostaloga uređena i prava i integracija izbjeglica (Blagojević, 2020.).

Kada su u pitanju zakoni, najrelevantniji je Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti koji je zamijenio Zakon o azilu 2015. godine. Ovim zakonom regulirana su prava i obveze tražitelja međunarodne zaštite, azilanata, stranaca pod supsidijarnom zaštitom i stranaca pod privremenom zaštitom te su uređeni uvjeti i postupak odobrenja navedenih kategorija zaštite (Blagojević, 2020.). Između ostalog, kao jedno od prava koja su zajamčena Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti ističe se pravo na pomoć pri integraciji u društvo koje traje tri godine od uručenja odluke o pravu. Pomoć pri integraciji obuhvaća izradu individualnog plana integracije, pomoć pri ostvarenju ciljeva plana i nadzor nad njegovim izvršenjem (Blagojević, 2020.). Za provođenje pomoći pri integraciji zaduženo je Ministarstvo unutarnjih poslova, ali je učinkovitost upitna, uslijed nedostatnih upravnih kapaciteta, što je navedeno i u Evaluaciji provedbenog okvira integracije migranata (Lalić Novak i Giljević, 2019.).

Kada je riječ o odredbama koje se specifično tiču žena, trudnice i žrtve spolnog nasilja i sakaćenja ženskih spolnih organa su prepoznate kao ranjive skupine (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, NN 70/15, 127/17, 33/23, čl.4.). Također, u dijelu koji se tiče posebnih postupovnih i prihvatnih jamstava, zajamčeno je pružanje potpore u skladu s osobnim okolnostima u koje se ubrajaju spol i rodni identitet (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, NN 70/15, 127/17, 33/23, čl.15., st.1.). Azil se priznaje na zahtjev osobe koja osnovano strahuje od progona zbog rase, vjere, nacionalnosti, svog političkog mišljenja ili na osnovu pripadnosti nekoj društvenoj skupini (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, NN 70/15, 127/17, 33/23, čl.20), a supsidijarna zaštita se odobrava osobi koja ne ispunjava uvjete za azil, ali bi povratkom u zemlju podrijetla bila suočena s ozbiljnom nepravdom koja se odnosi na smrtnu kaznu, mučenje, poniženje, kažnjavanje ili životnu ugroženost uslijed međunarodnog ili unutarnjeg oružanog sukoba (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, NN 70/15, 127/17, 33/23, čl.21). U postupku odobrenja međunarodne zaštite, tražitelju azila se osigurava prevoditelj istog spola ako je to moguće, kako bi obrazlaganje bilo cjelovito, ali i iz drugih opravdanih razloga (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, NN 70/15, 127/17, 33/23, čl.14., st.3.). Jednako tomu, saslušanje pri iznošenju činjenica vezanih uz

postupak odobrenja azila će provoditi službena osoba istog spola (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, NN 70/15, 127/17, 33/23 čl. 35., st.5.), kao i pregled u svrhu utvrđivanja identiteta ako je on potreban (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, NN 70/15, 127/17, 33/23, čl. 52., st.7.). Spol je važan čimbenik i pri osiguravanju odgovarajućeg smještaja u prihvatilištima te se uzima u obzir (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, NN 70/15, 127/17, 33/23, čl. 56., st.6.).

Neke od obveza koje je Republika Hrvatska morala ispuniti kao preduvjet pridruživanja Europskoj uniji odnosile su se na razvoj integracijske politike pa je stoga utjecaj EU bio presudan u donošenju ključnih dokumenata i propisa na državnoj razini. Premda je integracijska politika u državnoj nadležnosti, Europska unija teži razvoju zajedničkog europskog modela integracije (Lalić Novak i Giljević, 2019.). Tako su donesena Zajednička temeljna načela integracije (2004.) koja su unaprijeđena mjerama u sklopu Zajedničkog programa za integraciju državljana trećih zemalja (2005.), a koje između ostalog ističu potrebu za posvećivanjem posebne pažnje rodnoj jednakosti i specifičnim potrebama ranjivih kategorija migranata (Blagojević, 2022.).

4. Uloga sustava socijalne skrbi u integraciji izbjeglica

Zakon o socijalnoj skrbi određuje da prava u sustavu socijalne skrbi mogu, osim hrvatskih državljana, ostvariti i stranci s trajnim boravkom i dugotrajnim boravištem u Republici Hrvatskoj i osobe bez državljanstva s privremenim i stalnim boravkom i dugotrajnim boravištem u Republici Hrvatskoj (Zakon o socijalnoj skrbi NN 18/22, 46/22, čl. 19. st.1). Stranci pod supsidijarnom zaštitom, azilanti i stranci pod privremenom zaštitom kao i članovi njihovih obitelji koji zakonito borave u Republici Hrvatskoj također imaju sva prava u sustavu socijalne skrbi (Zakon o socijalnoj skrbi NN 18/22, 46/22, čl. 19. st.2.). U sklopu Akcijskog plana za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje 2017.-2019. u svim centrima socijalne skrbi i njihovim podružnicama su imenovani stručni suradnici čija je uloga upravo rad s izbjeglicama (Giljević i sur., 2020.)

Ravnatelj centra za socijalnu skrb (sadašnjeg Hrvatskog zavoda za socijalni rad) imenuje koordinatora za rad s osobama pod međunarodnom zaštitom koji surađuje sa stručnim radnicima. Stručni radnik procjenjuje potrebe, planira socijalne usluge i prava na sustavan način i upoznaje osobu s naknadama i uslugama kao i načinima na koje ih može ostvariti, a pri tome surađuje s koordinatorom i po potrebi s prevoditeljem. Pri tome je važno da stručni radnici budu educirani i upoznati s kulturološkim specifičnostima zemalja iz kojih dolaze izbjeglice (Lalić Novak i Giljević, 2023.).

Naknade u sustavu socijalne skrbi uključuju zajamčenu minimalnu naknadu, naknadu za troškove stanovanja, naknadu za ugroženog kupca energenata, naknadu za osobne potrebe, jednokratnu naknadu, naknadu za pogrebne troškove, naknadu za redovito studiranje, plaćanje troškova smještaja u učeničkom domu, osobnu invalidninu, doplatak za pomoć i njegu, status roditelja njegovatelja ili njegovatelja i naknadu za troškove prijevoza zbog školovanja (Zakon o socijalnoj skrbi NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, čl. 21.). Od svih prava iz sustava socijalne skrbi, osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita najčešće koriste upravo novčane naknade, i to zajamčenu minimalnu naknadu, jednokratnu naknadu, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, doplatak za pomoć i njegu te pomoć za ogrjev. Važne su i socijalne usluge čija je uloga informiranje o pravima iz sustava socijalne skrbi, pomoć u prevladavanju teškoća i pomoć pri razvoju vlastitih kapaciteta kako bi osoba imala odgovoran odnos prema sebi i okolini (Giljević i sur. 2020.). Socijalne usluge obuhvaćaju prvu socijalnu uslugu, uslugu sveobuhvatne procjene i planiranja, savjetovanje, stručnu procjenu, psihosocijalno savjetovanje, socijalno mentorstvo, obiteljsku medijaciju, psihosocijalni tretman radi prevencije nasilničkog ponašanja, psihosocijalnu podršku, ranu razvojnu podršku, pomoć pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja, pomoć u kući, boravak, organizirano stanovanje i smještaj (Zakon o socijalnoj skrbi NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, čl. 71.). Kvantitativno istraživanje u sklopu projekta „Zajednice uključuju: Inicijativa za univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u zajednici“ provedeno na reprezentativnom uzorku stručnjaka u području socijalne skrbi za cilj je imalo ispitati njihove stavove o prioritetnosti određenih socijalnih usluga (Opačić i Knezić, 2022.). Pri

procjeni prioriteta socijalnih usluga za izbjeglice i nacionalne manjine, došlo je do izostanka konsenzusa stručnjaka. Nijedna ponuđena usluga nije procijenjena kao nužan dio temeljnog paketa socijalnih usluga, što se može promatrati kao posljedica stava da etnička pripadnost nije sama po sebi rizik. Naposljetku je na temelju održane rasprave predložen paket temeljnih socijalnih usluga koji bi sadržavao uslugu interkulturalne medijacije uz educirane i supervizirane stručnjake, besplatnu pravnu pomoć, koordinatora integracije, prevođenje, tumačenje, tečajeve hrvatskog jezika i udomiteljstvo u skladu s etničkim, kulturnim i vjerskim podrijetlom djeteta (Opačić i Knezić, 2022.). U Republici Hrvatskoj su socijalne usluge za nacionalne manjine i izbjeglice uglavnom nedostupne i ograničene na pojedine jedinice lokalne (regionalne) samouprave, odnosno manje od 15% njih (Knezić i Opačić, 2021.). Pri tome se većina usluga odnosi na romsku populaciju, dok su usluge za izbjeglice manje zastupljene. Prema mišljenju ispitanika istraživanja, odnosno stručnjaka iz sustava socijalne skrbi, usluge ne podmiruju potrebe stanovništva. Skupina usluga prema ovoj populaciji je najrjeđa od svih socijalnih usluga u državi. Pri usporedbi regionalne dostupnosti, vidljivo je da su pojedine usluge za pripadnike nacionalnih manjina i izbjeglice češće dostupne na prostoru Sjeverne Hrvatske i u Gradu Zagrebu (Knezić i Opačić, 2021.). Dakle, iako je to u protivnosti s načelom jednakosti svih građana, opseg ostvarivanja socijalnih prava ovisi o mjestu stanovanja (Giljević i sur., 2020.). Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (čl. 117., st.5.), gradovi, općine i županije mogu osigurati veći opseg socijalnih prava ako za to imaju sredstva. Budući da se izbjeglice putem programa premještaja i preseljenja sve više smještaju u lokalne zajednice van Grada Zagreba, to postaje potencijalni izvor socijalne nejednakosti i za ovu populaciju. U odnosu na sve ostale gradove, Grad Zagreb osigurava znatno više sredstava za socijalnu zaštitu izbjeglica (Giljević i sur., 2020.). Akcijski plan Grada Zagreba za integraciju tražitelja međunarodne zaštite i osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za 2022. godinu naglašava i rodnu perspektivu integracije, budući da se broj tražiteljica međunarodne zaštite kontinuirano povećava. U skladu s time, pri izradi mjera se vodilo računa o specifičnim potrebama osoba s obzirom na njihova obilježja: spol, dob, invaliditet, trudnoću, majčinstvo/očinstvo, seksualnu orijentaciju i rodni identitet. Ističe se mjera socijalne zaštite koja se tiče pomoći pri ostvarivanju prava i usluga iz sustava

socijalne skrbi. U sklopu mjere predviđeno je posredovanje i pratnja pri ostvarivanju prava, uz uzimanje u obzir svih navedenih obilježja (Gradska skupština Grada Zagreba, 2022.).

5. Uloga nevladinih organizacija u integraciji izbjeglica

Organizacije civilnog društva igraju važnu ulogu u integraciji izbjeglica u Republici Hrvatskoj i djeluju kroz brojne aktivnosti i direktan rad s izbjeglicama. Najčešće je riječ o inicijalnoj pomoći pri dolasku i traženju smještaja, zatim psihološkoj pomoći i pomoći pri ostvarivanju prava iz različitih sustava, prvenstveno sustava obrazovanja i zdravstvene zaštite. Važan aspekt integracije je i pomoć pri učenju hrvatskog jezika. Također, svoj doprinos organizacije civilnog društva ostvaruju i putem zagovaračkih aktivnosti i edukacijom javnosti o sustavu azila i migracija (Hrvatski pravni centar, 2019.). Organizacije civilnog društva značajne su i kao partner lokalnim vlastima. U suradnji s jedinicama lokalne i regionalne samouprave ostvaruju važan doprinos pisanjima projekata i privlačenju volontera i sredstava za rad s izbjeglicama (Ajduković i sur., 2019.). Zavod za socijalni rad često surađuje s organizacijama civilnog društva koje imaju sklopljen ugovor s Ministarstvom unutarnjih poslova o pružanju pomoći pri integraciji (Lalić Novak i Giljević, 2023.). U nastavku će biti predstavljen rad Centra za mirovne studije, organizacije Are You Syrious, Isusovačke službe za izbjeglice, Hrvatskog Crvenog križa, Rehabilitacijskog centra za stres i traumu i Centra za žene žrtve rata.

Centar za mirovne studije je udruga građana i građanki koja djeluje kroz istraživanje, rad na javnim politikama i aktivizam, s ciljem postizanja društvene promjene. Udruga između ostaloga radi i s izbjeglicama i migrantima, a u Strateškom okviru za razdoblje 2023.-2027. kao opće ciljeve navodi zaštitu sustava azila i osiguravanje sigurnih i regularnih puteva za migriranje i ostvarivanje statusa te osiguravanje da se integraciji pristupa multiresorno i multisektorski i da su izbjeglice i stranci prihvaćeni uz poštivanje svih ljudskih prava (Centar za mirovne studije, 2023.). Ova organizacija civilnog društva

njeguje pristup osnaživanja te izbjegava pasiviziranje izbjeglica. Naglasak je na solidarnosti, uzajamnoj pomoći i međusobnom učenju između volontera i izbjeglica. Volonterske aktivnosti obuhvaćaju poučavanje različitih jezika, informiranje o pravima i posjet pravnim institucijama, pomoć pri zapošljavanju i usvajanju novih vještina, pomoć pri učenju i pisanju zadaća te pripremi ispita za dobivanje hrvatskog državljanstva, različite kulturne sportske, umjetničke radionice i predavanja u svrhu razmjene kultura i tako dalje (Centar za mirovne studije, 2020.). Centar za mirovne studije također je osnivač Koordinacije za integraciju koja okuplja različita civilna društva čiji je rad vezan uz pružanje pomoći tražiteljima međunarodne zaštite. Jedna od najaktivnijih članica Koordinacije je Živi atelje DK koji je u sklopu programa „Bez Granica“ 2016. godine pokrenuo Kolektiv Žene Ženama. Svrha Kolektiva je povezivanje žena iz Hrvatske sa ženama izbjeglicama i migranticama koje su utočište pronašle u Hrvatskoj. Kroz tjedne susrete i posebno organizirane događaje i aktivnosti, poput izleta i radionica, program je povezo preko 200 žena koje na ovaj način grade socijalnu mrežu podrške i osnažuju se kroz stjecanje novih vještina i razmjenu iskustava (Centar za mirovne studije, 2020.).

Jedna od organizacija civilnog društva koja je osnovana uslijed migrantske krize 2015. godine je i Are You Syrious (AYS) koja djeluje na prostoru Srbije, Grčke, Bosne i Hercegovine Francuske, a u Hrvatskoj imaju organiziran „Free Shop“ u Zagrebu u kojemu prikupljaju donacije u vidu odjeće i drugih potrepština u skladu sa specifičnim potrebama izbjeglica. U sklopu organizacije djeluju brojni volonteri koji organiziraju integrativne radionice i pomažu djeci pod međunarodnom zaštitom pri učenju i pisanju zadaća. (Are You Syrious, 2023.). AYS također organizira provođenje slobodnog vremena za Aa djecu, što uključuje i posjete kulturnim događajima (Hrvatski pravni centar, 2019.).

Jesuit Refugee Service (JRS) je međunarodna organizacija prisutna u više od 50 zemalja svijeta koja postoji i u Hrvatskoj još od Domovinskog rata te djeluje u smjeru integracije i pomoći svim prisilno raseljenim osobama kao znak katoličke solidarnosti. Stručni tim čine socijalni radnici, psiholozi, prevoditelji i drugi relevantni stručnjaci, a značajan doprinos ostvaruju i volonteri svojim sudjelovanjem u mnogobrojnim projektima. Početkom 2018. osnovan je i Centar za integraciju izbjeglica „SOL“ koji organizira

interkulturalne radionice i predstavlja mjesto susreta lokalne zajednice i izbjegličke populacije kako bi se osigurala kvalitetna integracija i razmjena kultura (Isusovačka služba za izbjeglice-JRS, 2023.). Prema pregledu djelovanja organizacija civilnog društva u sustavu azila u Republici Hrvatskoj za 2019. godinu, JRS je bio posebno posvećen ženama kao ranjivoj skupini izbjeglica te je organizirao niz aktivnosti s ciljem njihovog dodatnog osnaživanja. Kroz radionicu „Žene za žene“, žene tražiteljice azila sudjelovale su u izboru aktivnosti kroz koje su stjecale prijateljstva i dobivale podršku volontera (Hrvatski pravni centar, 2019.). U Izvješću o provedbi mjera iz Akcijskog plana za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za 2019. godinu također je istaknuta angažiranost JRS-a u radu sa ženama izbjeglicama. Sve radionice bile su prilagođene potrebama korisnica, koje su se utvrđivale uz pomoć kulturne medijatorice i prevoditeljice. Naglasak je bio i na učenju o rodno uvjetovanom nasilju, kako ga prepoznati i spriječiti te na učenju o nenasilnoj komunikaciji, zdravlju i higijeni i prihvaćanju vlastitog tijela (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2019.).

U suradnji s MUP-om i Visokim povjerenikom Ujedinjenih Naroda za izbjeglice djeluje i Hrvatski Crveni križ još od 2003. godine. Pruža sustavno praćenje korisnika i djelovanje u skladu s njihovim individualnim potrebama. Djeluje i u sklopu Prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite u Zagrebu i u Kutini gdje pruža psihosocijalnu pomoć, organizira sportske i kreativne radionice i posebno skrbi o ranjivim skupinama poput djece, žena, osoba sa zdravstvenim teškoćama i teškoćama mentalnog zdravlja i osobama koje su proživjele razne traume (Lalić Novak i Kraljević, 2014.). Kako bi se unaprijedila sigurnost okruženja za žene u Prihvatilištu za tražitelje međunarodne zaštite u Zagrebu, provedene su radionice o zdravlju, održavanju higijene, o spolno prenosivim bolestima i ovisnostima (Gregurović i sur., 2020.). Važan dio rada predstavlja i senzibilizacija javnosti u svrhu sprječavanja diskriminacije i ksenofobije (Lalić Novak i Kraljević, 2014.).

Rehabilitacijski centar za stres i traumu (RCT Zagreb) je neprofitna humanitarna organizacija koja radi na promociji i zaštiti ljudskih prava i nastoji razviti međusektorsku suradnju na lokalnoj i međunarodnoj razini. Djeluju i u području integracije izbjeglica, što pokazuje projekt iz 2019. pod nazivom „WELCOMM“ čiji je glavni rezultat kreirana web

stranica s online tečajevima jezika i različitim priručnicima (Hrvatski pravni centar, 2019.). Prema Godišnjem izvješću o migracijama i azilu za 2021., proveden je projekt „Živim Emancipirano, Neovisno i Aktivno“ čija su ciljna skupina upravo žene izbjeglice. Projekt je za cilj imao uključivanje žena izbjeglica u obrazovanje i društvo kako bi se izbjegla socijalna isključenost i kako bi se pozitivno utjecalo na njihovo mentalno zdravlje te je uspio obuhvatiti 25 žena iz Sirije, Palestine i Iraka. Provedeno je 10 radionica i aktivnosti u svrhu psihosocijalne podrške, a šest korisnica je zaposleno u Ikei na plaćenju praksi (Europska migracijska mreža, 2021.).

Projekte i aktivnosti usmjerene poboljšanju života žena izbjeglica u Hrvatskoj provodi i feministička udruga Centar za žene žrtve rata. Ciljevi projekta iz 2021. godine pod nazivom „Socijalno uključivanje i integracija žena s odobrenom međunarodnom zaštitom u zajednicu“ su smanjenje socijalne isključenosti, podrška pri integraciji u vidu upoznavanja s hrvatskom kulturom i običajima i učenja novih vještina koje olakšavaju uključivanje na tržište rada. U sklopu projekta održano je 60 radionica i edukacija, a također je kroz posredovanje u komunikaciji s institucijama olakšano ostvarivanje prava, osobito u sustavu zdravstvene zaštite. U projekt je bilo uključeno 18 žena s odobrenom međunarodnom zaštitom te 10 predstavnica organizacija civilnog društva (Europska migracijska mreža, 2021.). U Godišnjem izvještaju o radu udruge za 2022., istaknut je sav doprinos u pomoći pri integraciji žena izbjeglica kroz psihološku i pravnu podršku. Savjetovalište u sklopu udruge provodi individualnu i grupnu terapiju sa ženama u Prihvatnom centru za tražitelje azila „Porin“, ali i onima na individualnom smještaju, pri čemu je omogućen dolazak na terapijske susrete s djecom. Pravna pomoć i zastupanje na sudu se pružala ženama u rješavanju slučajeva u kojima su svjedočile protiv silovatelja, svodnika, trgovaca ljudima i sl. Do 2022. udruga je pretežno pomagala ženama iz Sirije, Iraka, Afganistana i Libije, a od 2022. pomoć pruža i izbjeglicama iz Ukrajine u Osijeku i u Zagrebu (Centar za žene žrtve rata, 2022.).

Osim navedenih organizacija civilnog društva, s ovom specifičnom marginaliziranom skupinom u Hrvatskoj rade i još mnoge, poput Društva za psihološku pomoć, udruge

Liječnici svijeta – *Médecins du Monde Belgique*, Projekt građanskih prava Sisak (PGP Sisak), Udruge „MI“ i Hrvatski pravni centar (Hrvatski pravni centar, 2019.).

6. Specifičnosti i izazovi s kojima se susreću žene izbjeglice

Unatoč brojnim teškoćama s kojima se susreću žene migrantice, izbjeglice i tražiteljice azila, rodna dimenzija migracija je često bila zanemarivana. Žene i djevojčice suočene su s većim brojem specifičnih izazova u odnosu na muškarce i dječake, budući da sam po sebi ženski spol predstavlja čestu osnovu diskriminacije. Feminizacija migracija je u porastu pogotovo od 2015. godine kada je nastupila izbjeglička kriza. Tek u ovom razdoblju prava žena i djevojčica izbjeglica postaju zastupljenije u javnom diskursu (Alam i sur., 2019.). Položaj žena izbjeglica potrebno je sagledati iz perspektive interseksionalnosti, odnosno isprepletenosti različitih društvenih kategorija poput rase, etniciteta, spola, socio-ekonomskog statusa. Navedene kategorije utječu jedna na drugu i mogu pridonositi društvenim nejednakostima. Također, prethodno doživljena traumatska iskustva u kombinaciji sa stresnom prilagodbom na posve drugačije okruženje u zemlji odredišta predstavljaju velik izvor stresa (Davaki, 2021.). Kao ranjiva skupina, žene izbjeglice vrlo lako postaju žrtve rodno zasnovanog nasilja (Wells i sur., 2019.), koje se definira kao „nasilje koje je usmjereno protiv žene zato što je žena ili koje nerazmjerno pogađa žene“ (Članak 3.d Istanbulske konvencije, prema Wells i sur., 2019.). Uz fizičko nasilje, postoje i druge prijetnje s kojima su suočene žene izbjeglice, poput preranog ili prisilnog braka, obiteljskog nasilja, seksualne eksploatacije, seksualnog uznemiravanja i silovanja (Alam i sur., 2019.) te psihičkog nasilja, zločina iz časti i ženskog genitalnog sakaćenja (Wells i sur., 2019.). Integracija žena izbjeglica često je sporija u usporedbi s muškarcima, budući da primaju manje podrške, izloženije su zdravstvenim poteškoćama, teže se zapošljavaju i imaju užu socijalnu mrežu (Liebig i Trondstad, 2018.).

6.1 Rodno zasnovano nasilje u izbjegličkom kontekstu

Izbjegličke rute su generalno vrlo opasne, a žene su posebno ranjive pri bijegu iz zemlje podrijetla jer su izložene riziku nasilja od strane muških migranata, krijumčara te čak i policijskih službenika. Izbjeglička kriza 2015. potaknula je europske države na strožu kontrolu graničnih prijelaza pa su putevi kojima se izbjeglice i migranti kreću ponekad ilegalni. U takvim okolnostima, žene postaju pregovarački adut, odnosno bivaju seksualno iskorištene u zamjenu za prijelaz granice (Alam i sur., 2019.). Pri tranzitu izbjeglica, silovanje žena je toliko česta pojava da se ženama preporučuje uzimanje kontracepcijskih pilula prije puta (Amnesty International 2016., prema Alam i sur., 2019.). Ova činjenica je izuzetno uznemirujuća i svjedoči o nedovoljnoj zaštićenosti žena izbjeglica kojima se nameće osjećaj straha i bespomoćnosti predstavljanjem seksualnog nasilja kao neizostavnog dijela tranzita. Žene migrantice društvo nerijetko percipira kao pasivne suputnice svojih muževa, a prisutna je i tendencija normalizacije nasilja nad njima koje se pokušava opravdati tradicijom i kulturnim običajima zemalja iz kojih dolaze. Ako putuju bez partnera, u želji za zaštitom, žene se ponekad pridružuju drugim skupinama migranata čiji je vođa muškarac. U takvoj situaciji, žena je u ranjivom položaju, budući da vođa ima glavnu riječ i određenu „moć“ nad članovima skupine, što može rezultirati nasiljem i strahom od prijavljivanja nasilja (Alam i sur., 2019.). Prihvatilišta i tranzitne točke diljem Europe ne pružaju potrebnu sigurnost i zaštitu ženama i djevojčicama te postoji rizik od seksualnog nasilja. Isključivo ženska prihvatilišta većinom nisu dostupna, a ako jesu postoji problem nedostatnih smještajnih kapaciteta. Žene su često smještene s nepoznatim muškarcima, bez potrebne privatnosti za presvlačenje i obavljanje higijene. Ovakvi uvjeti su posebno neprikladni za žene i djevojčice žrtve traumatskih iskustava (Women's Refugee Commission, 2017., prema Alam i sur., 2019.). Kod njihovog smještaja je potrebno voditi računa o tome da osoblje koje uključuje pravnice, socijalne radnice, kulturne medijatorice, prevoditeljice, policijske službenice i zaštitarke bude upoznato s postupanjem u slučaju nasilja te da budu ženskog spola ako je to moguće. Nadalje, važno je da im je dostupna pravna pomoć i pristup sustavu prijave nasilja (Vijeće Europe, 2022.).

Rezultati kvalitativnog istraživanja na uzorku žena izbjeglica u Europskoj uniji provedenog putem intervjua pokazuju da izloženost nasilju ne završava ni dolaskom u zemlju primitka. Čak 70% žena migrantica i izbjeglica u Europskoj Uniji izloženo je seksualnom nasilju, što je znatno više u usporedbi s 11% kad su u pitanju žene pripadnice domicilnog stanovništva (Keygnaert i sur., 2016., prema Davaki, 2021.). Faktori koji povećavaju rizik od nasilja nad ženama izbjeglicama su diskriminacija i društvena izolacija kao posljedica gubitka ili smanjenja socijalnog kapitala dolaskom u zemlju odredišta (Logar i Vargova, 2015., prema Wells i sur., 2019.). Također, žene izbjeglice su češće žrtve obiteljskog nasilja, budući da je u nekim slučajevima nasilje smatrano uobičajenim dijelom kulture, a problemu doprinosi i otežan pristup pomoći i podršci u novoj zemlji (Davaki, 2021.). Kvalitativno istraživanje pokazuje kako je nasilje unutar izbjegličkih obitelji u porastu, a uzroci, odnosno „okidači“ nasilja su brojni. Može biti riječ o narušenom odnosu između bračnih partnera uslijed duge odvojenosti tijekom procesa odlučivanja o zahtjevu za međunarodnu zaštitu. Nadalje, brojni stresni čimbenici povezani s bijegom iz zemlje podrijetla mogu rezultirati alkoholizmom koji potiče nasilno ponašanje. Kao još jedan razlog navodi se i percepcija muškarca da žena usvajanjem „zapadnjačke“ kulture izdaje tradiciju (Tankirk i Richters, 2007., prema Davaki, 2021.). Neprijavlivanje nasilja je česta pojava, posebice kad je riječ o seksualnom nasilju koje za mnoge još uvijek predstavlja tabu temu te je prisutan strah od stigmatizacije (Davaki, 2021.). Upravo zato je važno na adekvatan način ispitati tražiteljice međunarodne zaštite o tome jesu li žrtve nasilja. To podrazumijeva da ispitivač bude ženskog spola, kao i prevoditeljica te da ispitivanje bude provedeno u sigurnoj atmosferi u kojoj će žena moći bez straha odgovarati na pitanja (Centar za žene žrtve rata – Rosa, 2022.).

U Prihvatilištu za tražitelje/ice međunarodne zaštite u Zagrebu evidentirano je 66 žrtava nekog oblika rodno zasnovanog nasilja. Čak 52 osobe su ženskog spola, a 6 ih je maloljetno (Ministarstvo unutarnjih poslova, 2022., prema Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2023.). Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova naglašava važnost adekvatne pripremljenosti hrvatskog sustava prihvata za rad sa ženama i

djevojčicama izbjeglicama iz Ukrajine koje su doživjele neki oblik seksualnog nasilja (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2023.).

6.2 Rizik od trgovanja ljudima kod žena izbjeglica

Protokol o sprječavanju, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima definira trgovanje ljudima kao *vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba, uz primjenu prijetnje ili sile ili drugih oblika prinude, otmice, prijevare, obmane, zlouporabe ovlasti ili ranjivog položaja ili uz davanje ili primanje novčanih sredstava ili drugih koristi radi dobivanja pristanka osobe koja ima nadzor nad drugom osobom, a u svrhu njezina iskorištavanja* (UN, 2000., prema Ruiz i sur., 2019:3.). Iako bilo tko može postati žrtva trgovanja ljudima, žene su, uz djecu, posebno ranjiva skupina (Ruiz i sur., 2019.). Žene i djevojčice su često žrtve trgovanja ljudima, posebno s ciljem seksualne eksploatacije. U toj skupini žrtava trgovine ljudima, žene čine 64%, a djevojčice 27%. Također, žene su tri puta izloženije ekstremnom nasilju počinitelja trgovanja ljudima, nego muškarci (Ured Ujedinjenih Naroda za droge i kriminal – UNODC, 2022.). Kao specifičan suvremeni oblik trgovanja ljudima kojem su izložene žene javlja se i prisilno korištenje žena kao zamjenskih „surogat“ majki (Ruiz i sur., 2019.). Trgovanje ljudima može biti blisko povezano s krijumčarenjem migranata (Ruiz i sur., 2019.). Žene izbjeglice u visokom su riziku da postanu žrtve trgovanja ljudima, budući da ih krijumčari mogu vrlo lako ucijeniti i staviti pod vlastitu kontrolu oduzimanjem dokumenata, dužničkim ropstvom i nasiljem (Europski parlament 2016., prema Wells, Freudenberg i Levander 2019.). Praktične smjernice za djelatnike na terenu pri identifikaciji žrtava trgovanja ljudima (Ruiz i sur., 2019.) navodi da je važno obratiti pozornost na žene i djevojke koje putuju same ili u pratnji muškarca s kojim nisu u srodstvu.

Ranjivost izbjeglica počinje dok su još u zemljama podrijetla, budući da su često prisiljene financijski se zadužiti kako bi osigurale putne troškove. Odluci na bijeg iz zemlje podrijetla često prethodi dugo razdoblje nesigurnosti i života u teškim uvjetima. Počinitelji trgovanja ljudima koriste takve okolnosti manipulirajući, ucjenjujući i lažno obećavajući

bolji život izbjeglicama (Ruiz i sur., 2019.). Tražiteljice azila koje su žrtve trgovanja ljudima često nisu informirane o vlastitim pravima, nisu spremne govoriti o traumatičnim iskustvima ili izražavaju nepovjerenje prema vlastima, stoga je važno informirati žrtvu o pravu na podmirenje troškova uzdržavanja, hitno medicinsko liječenje, psihološku pomoć, prevođenje i tumačenje u skladu s Direktivom 2004/81/EC o boravišnoj dozvoli izdanoj državljanima trećih zemalja koji su žrtve trgovine ljudskim bićima (Wells i sur., 2019.). Ured Ujedinjenih Naroda za droge i kriminal naglašava postojanje povećanog rizika od trgovanja ljudima zbog ratnog sukoba u Ukrajini (UNODC, 2022.). U svrhu smanjenja rizika, stručnjake i volontere se upućuje na direktan razgovor s pripadnicima ranjivih skupina izbjeglica i pružanje informacija o izvorima rizika i načinima kako se zaštititi (UN Women, 2022.). Psihološka i medicinska pomoć je iznimno važna za žene žrtve trgovanja ljudima, budući da su izložene visokom riziku od razvoja posttraumatskog stresnog poremećaja, depresije i spolno prenosivih bolesti. Naglašava se potreba za ženskim pružateljima psihosocijalne pomoći kako bi se žrtve osjećale ugodnije. Također, grupna terapija sa ženama prevoditeljicama, socijalnim radnicama i psihoterapeutkinjama je prigodan oblik terapije za žene izbjeglice žrtve bilo kojeg oblika nasilja (Davaki, 2021.).

6.3 Izazovi u društveno-ekonomskoj integraciji žena izbjeglica

Izbjeglice su pri dolasku u novu zemlju suočene s brojnim izazovima koji se tiču jezika, kulture, pristupa obrazovnom sustavu i tržištu rada, a pritom su žene dodatno opterećene izazovima koji se tiču kućanskih obveza i brige o djeci (Albrecht i sur., 2021). Na tržištu rada generalno postoji problem neravnomjerne distribucije neplaćenog rada, u smislu rada u domaćinstvu, čiji teret većinom nose žene, bez obzira na to jesu li zaposlene ili ne. Ovakva vrsta „nevidljivog“ rada znatno se povećava s majčinstvom (Davaki, 2021.). Potrebno je povećanje dostupnosti ustanova za brigu o djeci kako bi se ženama olakšao pristup tržištu rada (UN Women, 2022.). Uz ovaj problem, žene izbjeglice suočene su s dodatnim preprekama koje se tiču pristupa obrazovanju i tržištu rada. Izbjeglice općenito imaju niži stupanj obrazovanja od domaćeg stanovništva, što je posebno izraženo kod ženske populacije. (EASO 2020., prema Davaki, 2021.). Žene izbjeglice u Europi su zastupljenije među nezaposlenima u odnosu na muškarce izbjeglice, ali i u odnosu na

druge kategorije migrantica (Dumont i sur., 2016., prema Liebig i Tronstad, 2018.). Obrazovanje i zaposlenje su ključni faktori za uspješnu integraciju te nemogućnost financijskog osamostaljenja izaziva depresivnost (EASO 2020., prema Davaki, 2021.).

Slabo poznavanje jezika koji se govori u zemlji prihvata je glavna prepreka pronalasku posla te se pokazalo da žene izbjeglice s dobrim poznavanjem jezika imaju 40% veću šansu za zaposlenje. U usporedbi s muškarcima, žene izbjeglice često sporije usvajaju jezik, a anketno istraživanje u Njemačkoj pokazalo je da znatno manje pohađaju i završavaju tečajeve jezika (BAMF 2016., prema Liebig i Tronstad, 2018.). Budući da su žene nerijetko nespремne za uključivanje u programe učenja jezika i radnog osposobljavanja odmah po dolasku u zemlju prihvata zbog lošeg zdravstvenog stanja ili opterećenosti brigom za djecu, ističe se potreba za pružanjem „druge šanse“, odnosno dodatnih prilika za uključivanje (Liebig i Tronstad, 2018.). Osim tečajeva jezika, korisno bi bilo provoditi i tečajeve matematičkog i digitalnog opismenjavanja (Vijeće Europe, 2022.)

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje za 2022., evidentirano je 700 nezaposlenih osoba tražitelja i tražiteljica međunarodne ili privremene zaštite. Pri tome je čak 555 osoba ženskog spola (79%). Kad je riječ o azilantima, od 55 nezaposlenih je 31 žena (56%). Nezaposleno je 5 osoba pod supsidijarnom zaštitom, od kojih su 3 žene i 5 članova obitelji osobe pod međunarodnom zaštitom od kojih su 4 žene. Nadalje, kao nezaposlene su evidentirane 2 tražiteljice međunarodne zaštite s pravom na rad i 633 osobe u statusu privremene zaštite od čega 515 žena (81%). Navedeni podaci svjedoče o nepovoljnoj situaciji žena izbjeglica na hrvatskom tržištu rada. Ipak, vrijedno je spomenuti da je 185 žena izbjeglica 2022. obuhvaćeno jednom od mjera aktivne politike zapošljavanja (Hrvatski zavod za zapošljavanje 2022., prema Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova 2023.).

7. Prilagodba i preporuke za rodno osjetljiv hrvatski sustav integracije

Rezultati istraživanja MIPEX-a (Indeksa razvijenosti politika integracije migranata) pokazuju da Hrvatska ima tek djelomično učinkovitu integracijsku politiku, a slabe točke tiču se obrazovane podrške, jezičnih tečajeva za uključivanje u tržište rada, zdravstvene zaštite, diskriminacije i političke participacije (MIPEX 2015., prema Blagojević, 2022.). Centraliziranost integracijske politike, odnosno nedovoljna uključenost lokalnih zajednica u planiranje mjera i aktivnosti i izradu akcijskih planova također je slaba točka, budući da se integracija najvećim dijelom odvija u lokalnoj zajednici (Lalić Novak i Giljević, 2019.). Jedinice lokalne i regionalne samouprave, stručne institucije i organizacije civilnog društva navode da je potrebna izrada protokola o načinu provođenja mjera integracije te detaljnih uputa za njihovu provedbu na lokalnoj razini (Ajduković i sur., 2019.). Nadalje, iako postoji adekvatan zakonski okvir za provođenje tečajeva jezika, u praksi se propisani tečajevi ne provode kontinuirano pa podučavanje jezika preuzimaju volonteri i organizacije civilnog društva (Lalić Novak i Giljević, 2019.). Također, fond sati se procjenjuje kao nedovoljan, a problem je i uniformni pristup, budući da su polaznici tečaja heterogeni po razini znanja, pismenosti i motivaciji (Ajduković, 2019.). S obzirom na veliku važnost usvajanja jezika radi uspješne integracije, potrebno je unaprijediti tečajeve te ih kombinirati s programima stručnog osposobljavanja, prekvalifikacije i dokvalifikacije. Također je važna edukacija o kulturi i običajima zemlje primitka s ciljem kulturne adaptacije (Gregurović i sur., 2020.). Kad je riječ o sustavu socijalne skrbi, Giljević i sur. (2020.) naglašavaju potrebu za unaprjeđenjem kroz izmjene kriterija za ostvarivanje prava na određene naknade i usluge. Primjerice, preduvjet prebivališta ili neprekidnog boravka na području lokalne zajednice često stavlja izbjegličku populaciju u nepovoljan položaj. Također je problematično vezivanje stipendija i potpora za učenike isključivo za hrvatsko državljanstvo (Giljević i sur., 2020.). Nedostaju i alternativni oblici stanovanja po završetku razdoblja državnog plaćenog smještaja, što stvara rizik od beskućništva (Gregurović i sur., 2020.). Nadalje, kako bi se olakšao pristup pravima i uslugama u svim sustavima, potrebna je senzibilizacija službenika u smislu poznavanja

osnovnih značajki kulture izbjeglica i prepoznavanja diskriminacije (Gregurović i sur., 2020.).

Pri izradi planova integracije, potrebno je nastaviti s individualnim procjenama potreba, zdravlja, općeg stanja i potencijala, a u donošenje odluka što više uključiti i same osobe pod međunarodnom zaštitom radi izbjegavanja pasivizacije. Pri tome su važne socio-demografske karakteristike i okolnosti koje obuhvaćaju spol, dob, stupanj obrazovanja, psihofizičko stanje i prethodno proživljena traumatska iskustva (Gregurović i sur., 2020.). Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2023.) u području međunarodne i privremene zaštite preporučuje razvoj procedure za uzimanje rodno osjetljivih iskaza žena izbjeglica, što podrazumijeva dodjeljivanje prevoditeljice ženskog spola. Također, po pitanju borbe protiv seksualnog i rodno utemeljenog nasilja je potrebno pružati osnaživanje i podršku (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2023.). Ženama izbjeglicama žrtvama bilo kojeg oblika nasilja potrebno je omogućiti pravno savjetovanje i besplatnu pravnu pomoć, uključujući i pravnu zaštitu od počinitelja. Potrebna je podrška i u vidu osiguravanja pristupa skloništima za žrtve nasilja te adekvatnog smještaja u sklopu kojeg žrtva ima pristup psihološkoj i zdravstvenoj pomoći (Vijeće Europe, 2022.). Preporuka CM/Rec(2022)17 Vijeća Europe također potiče države članice na izradu rodno osjetljive procedure za sve faze postupka azila (Vijeće Europe, 2022.). Kako bi se zajamčila osobna sigurnost i sloboda te pristup svim pravima i uslugama, potrebno je osigurati individualno popisivanje žena izbjeglica uz dodjelu potrebne dokumentacije (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2023.). Vijeće Europe preporučuje članicama da ženama i djevojkama bez osobnih dokumenata omoguće pristup temeljnim pravima i prijavu kaznenih djela bez straha od deportacije (Vijeće Europe, 2022.). U svrhu borbe protiv diskriminacije, nužno je podizanje svijesti javnosti o preprekama s kojima se susreću žene izbjeglice i poštivati načelo ravnopravnosti spolova u sustavu azila, međunarodne i supsidijarne zaštite. Naglasak je stavljen i na poboljšanje zdravstvene zaštite, posebno za trudnice i roditelje, uz senzibilizaciju medicinskog osoblja (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2023.). Uzimanje u obzir ove preporuke je važno, budući da se u praksi pokazalo da neinformiranost hrvatskog medicinskog osoblja o pravima azilanata

predstavlja zapreku u pristupu uslugama te azilanti svjedoče o doživljenoj diskriminaciji u zdravstvenom sustavu (Ajduković i sur., 2019.). Poticanje i potpora ženama pri stručnom osposobljavanju i zapošljavanju je također neizostavan korak ka uspješnijoj integraciji. Na posljétku, potrebno je nastaviti voditi statističke podatke po spolu (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2023.). Podaci o strukturi izbjegličke populacije su važni kako bi se svi dionici mogli pripremiti za različite aspekte integracije (Ajduković i sur., 2019.).

8. Zaključak

Integracija izbjeglica je aktualan problem koji zahtijeva individualan pristup osobama u skladu s njihovim osobnim karakteristikama i životnim okolnostima. Još od izbjegličke krize 2015. godine, na snazi je povećanje udjela žena u populaciji izbjeglica. Žene izbjeglice su ranjiva skupina koja je nerijetko izložena višestrukoj diskriminaciji, rodno-utemeljenom nasilju, trgovanju ljudima i različitim društveno-ekonomskim preprekama. Kao takva, ova skupina zasluđuje dodatnu pažnju, što podrazumijeva uzimanje u obzir rodne perspektive migracija pri krojenju javnih politika i pružanju usluga. Iako je pravni okvir integracije kvalitetan, integracijska politika Republike Hrvatske je manjkava u praksi, posebno kada je riječ o uključivanju lokalnih zajednica koje bi trebale biti ravnopravan partner središnjoj vlasti pri kreiranju mjera i aktivnosti. Nadalje, iako se prema Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti azilantima, strancima pod međunarodnom i supsidijarnom zaštitom jamči pravo na usluge iz sustava socijalne skrbi, one u stvarnosti nisu dostupne svima i ne podmiruju potrebe korisnika. Kvalitetne programe i integrativne radionice održavaju brojne organizacije civilnog društva koje prepoznaju specifične potrebe i izazove žena izbjeglica, stoga je njihova uloga u integraciji nezanemariva. Budući da su žene na putu do zemlje primitka često izložene nasilju, pogotovo seksualnom, potrebno je pružiti im sigurnost i zaštitu, što se nastoji postići osiguravanjem prisutnosti prevoditeljica i policijskih službenica ženskog spola. Kako bi se unaprijedio položaj žena izbjeglica u Republici Hrvatskoj, potrebna je

senzibilizacija javnosti i stručnjaka, pružanje podrške i pomoći pri ostvarivanju prava i pristupu uslugama. Poticanje stručnog osposobljavanja i zapošljavanja bi trebao biti imperativ s obzirom na nedovoljnu zastupljenost na tržištu rada, a potrebno je osigurati i kvalitetne tečajeve učenja hrvatskog jezika. Iako je Republika Hrvatska većinom u ulozi tranzicijske zemlje, broj tražitelja i tražiteljica međunarodne zaštite raste što ukazuje na potrebu za unaprjeđenjem sustava integracije koji će biti prilagođen potrebama svih ranjivih skupina. Pri tome je važna uloga socijalnih radnika koji djeluju unutar sustava socijalne skrbi, ali i organizacija civilnog društva. Koristeći interkulturalni i rodno senzibilizirani pristup u radu sa ženama izbjeglicama te isticanjem snaga i resursa socijalni radnici mogu doprinijeti njihovoj uspješnoj integraciji. Kao educirani stručnjaci za rad s ranjivim skupinama sposobni su za individualnu procjenu potreba i pružanje podrške pri njihovom ispunjenju. S obzirom na manjkavost socijalnih usluga za izbjeglice, potrebna je angažiranost socijalnih radnika u unaprjeđenju postojećih i kreiranju novih usluga. Dakle, socijalni radnici imaju ključnu ulogu u zagovaranju prava ove skupine i zalaganju za promjenu sustava kako bi bolje odgovarao njihovim specifičnim potrebama.

Literatura

1. Ajduković, D., Čorkalo Biruški, D., Gregurović, M., Matić Bojić J. i Župarić-Ilić, D. (2019). *Izazovi integracije izbjeglica u hrvatsko društvo: stavovi građana i pripremljenost lokalnih zajednica*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.
2. Akcijski plan Grada Zagreba za integraciju tražitelja međunarodne zaštite i osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za 2022. godinu. (2022). Gradska Skupština Grada Zagreba. Posjećeno 15.7.2023. na mrežnoj stranici Grada Zagreba: <https://www.zagreb.hr/en/donesen-akcijski-plan-grada-zagreba-za-integraciju/176980>
3. Alam, A., Bauer, T., Delille, F., Djouadi, C., Hovhannisyanyan, G., Inthavong, E., Jovignot, C., Pelascini, M., Prudhomme, A., Savarit, M. i Wies, L. (2019). *Migrant, refugee and asylum-seeking women and girls in europe*. Strasbourg: Institute of Political Studies – Strasbourg.
4. Albrecht, C., Hofbauer Pérez, M., Stitteneder, T. (2021). The Integration Challenges of Female Refugees and Migrants: Where Do We Stand? *CESifo Forum, ifo Institute - Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich*. 22 (2), 39-46.
5. Baričević, V. (2013). Europske integracije i usvajanje europskih azilne zaštite u Hrvatskoj: prava osoba pod zaštitom i njihova integracija u društvo. D. Župarić-Ilić (ur.), *Prvih deset godina razvoja sustava azila u Hrvatskoj(s osvrtom na azile u regiji)* (str. 99-130). Zagreb: Institut za migracije i narodnost, Centar za mirovne studije i Kuća ljudskih prava.
6. Blagojević, A. (2020). Pravni i institucionalni okvir integracije migranata u hrvatsko društvo. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 57 (3), 707-737.
7. Centar za mirovne studije (2020). Vodič za volontere u Hrvatskoj. Posjećeno 20.7.2023. na mrežnoj stranici Centra za mirovne studije: https://www.cms.hr/system/publication/pdf/143/Vodi__za_volontere_u_Hrvatskoj.pdf

8. Centar za mirovne studije (2023). Strateški okvir Centra za mirovne studije 2023.-2027. Posjećeno 20.7.2023. na mrežnoj stranici Centra za mirovne studije: https://www.cms.hr/system/article_document/doc/886/Strate_ki_okvir_CMS-a_2023-27.pdf
9. Dagen, T. i Čepo, M. (2021). Izbjeglička i migracijska kriza u Europskoj uniji – zaštita prava na pristup teritoriju ili zaštita teritorija. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 58 (3), 855-873.
10. Davaki, K. (2021). *The traumas endured by refugee women and their consequences for integration and participation in the EU host country*. Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament. Posjećeno 1.8. na mrežnoj stranici Europskog parlamenta: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU\(2021\)691875](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2021)691875)
11. Esterajher, J. (2015). Iskustva zbrinjavanja prognanika i izbjeglica i suvremena izbjegličko-migrantska kriza u Hrvatskoj. *Političke analize*, 6 (23), 15-22.
12. Europska komisija (2015). Europski migracijski program. Posjećeno 14.7.2023. na mrežnoj stranici Europske komisije: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240&from=HU>
13. Giljević, T., Holjevac, T., Kovač, A., Petrovečki, K. i Tučkorić, L. (2020.) *Integracija izbjeglica u hrvatsko društvo: pravno uređenje i ostvarivanje u praksi*. Hrvatski pravni centar. Posjećeno 17.7. na mrežnoj stranici HPC-a: <https://www.hpc.hr/wp-content/uploads/2021/05/Integracija-izbjeglica-u-hrvatsko-drustvo.pdf>
14. *Godišnje izvješće o migracijama i azilu za 2021. za Hrvatsku (2022.)* Zagreb: Europska migracijska mreža.
15. *Godišnji izvještaj Centra za žene žrtve rata – Rosa za 2022. godinu (2022)*. Centar za žene žrtve rata – Rosa. Posjećeno 16.7.2023. na mrežnoj stranici CŽŽR-a: <https://www.czzr.hr/godisnji-izvijestaji.php>
16. Hrvatski pravni centar (2019). *Pregled djelovanja organizacija civilnog društva u sustavu azila u Republici Hrvatskoj u 2019. godini*. Posjećeno 20.7.2023. na mrežnoj stranici HPC-a: <https://www.hpc.hr/2020/12/23/pregled-djelovanja>

organizacija-civilnog-drustva-u-sustavu-azila-u-republici-hrvatskoj-u-2019-godini/

17. Isusovačka služba za izbjeglice – JRS (2023). JRS u Hrvatskoj. Posjećeno 20.7.2023. na mrežnoj stranici JRS-a: <https://hrv.jrs.net/hr/o-nama/jrs-u-hrvatskoj/>
18. *Izvešće o provedbi mjera iz Akcijskog plana za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine za 2019. godinu.* (2019). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.
19. *Izvešće o radu pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2022. godinu.* (2023). Zagreb: Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. Posjećeno 20.7.2023. na:
https://www.prs.hr/application/uploads/Izvje%C5%A1%C4%87e_o_radu_PRS_u_2022_cjelo.pdf
20. Knezić, D. i Opačić, A. (2021). *Dostupnost socijalnih usluga u Republici Hrvatskoj.* Zagreb: Rehabilitacijski centar za stres i traumu / Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
21. Koren, L. i Lalić Novak, G. (2022). „We are with You, Ukraine“ – analiza upravnih kapaciteta za implementaciju instituta privremene zaštite u Hrvatskoj. *Migracijske i etničke teme*, 38 (1), 33-54.
22. Lalić Novak, G. (2015). Načelo zabrane vraćanja i pristup sustavu azila: dva lica iste kovanice. *Migracijske i etničke teme*, 31 (3), 365-385.
23. Lalić Novak, G. i Giljević, T. (2019). Pravno i institucionalno uređenje integracije migranata u Republici Hrvatskoj – prema europskom modelu. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, X (1), 163-184.
24. Lalić Novak, G. i Giljević, T. (2023). Protokol postupanja prilikom integracije osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
25. Lalić Novak, G. i Kraljević, R. (2014). *Priručnik za edukatore: zaštita izbjeglica i ranjivih skupina migranata.* Zagreb: Hrvatski crveni križ.

26. Liebig, T. i K. Tronstad (2018), "Triple Disadvantage?: A first overview of the integration of refugee women", *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 216, Pariz: OECD. Posjećeno 1.8.2023. na: <https://doi.org/10.1787/3f3a9612-en>.
27. Ministarstvo unutarnjih poslova (2023). Hrvatska za Ukrajinu. Pristupljeno 22.7. na mrežnoj stranici: <https://hrvatskazaukrajinu.gov.hr/>
28. Ministarstvo unutarnjih poslova (2023.) *Statistički pokazatelji osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj zaključno do 31.03.2023.* Posjećeno 5.7.2023. na mrežnoj stranici MUP-a: https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2023/Statisticki%20pokazatelji%20osoba%20kojima%20je%20odobrena%20medjunarodna%20zastita%20u%20RH%20zakljucno%20s%2031_3_2023.pdf
29. Opačić, A. i Knezić, D. (2022.) *Univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u Republici Hrvatskoj: model izvedivosti.* Zagreb: Rehabilitacijski centar za stres i traumu / Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
30. Ruiz, C., Stiplošek, D., Tortel, E., Machova, J. i Vudrić, N. (2019). *Identifikacija žrtava trgovanja ljudima u zemljama tranzita i odredišta u Europi.* Zagreb: Hrvatski Crveni križ.
31. UN Women (2022). *Rapid gender analysis of ukraine: secondary data review.* Pristupljeno 10.7. na mrežnoj stranici UN Women: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/04/rapid-gender-analysis-of-ukraine-secondary-data-review>
32. Ured visokog povjerenika UN-a (2009.) *Zaštita izbjeglica i uloga UNHCR-a.* Ženeva: UNHCR.
33. Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
34. Vijeće Europe (2022). *Zaštita prava žena i djevojčica migrantica, izbjeglica i tražiteljica azila.* Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske. Posjećeno 1.8.2023. na: <https://rm.coe.int/odbora-ministara-drzavama-clanicama-o-zastiti-prava-zena-i-djevojčica-/1680aa0aa0>

35. Wells., A., Freudenberg, D., i Levander, M. (2019). *Gender-based violence against refugee & asylum-seeking women - a training tool*. SOLWODI Deutschland.
Posjećeno 25.7.2023. na: https://www.giraffaonlus.it/wp-content/uploads/2019/10/training-manual-CCM-GBV_EN-r.pdf
36. Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, *Narodne novine*, br. 70/15, 127/17, 33/23
37. Zakon o socijalnoj skrbi, *Narodne novine*, br. 18/22, 46/22, 119/22, 71/23